

הלכות ראש השנה סימן תקפד תקפה

(יא) בין קריאת התורה (יב) לתקיעת שופר:

תקפה ברפת השופר, ובו ה' סעיפים:

א אצריך (א) לתקע (ב) [א] (ב) מעמד: הגה ונהגין לתקע על הבימה (ג) במקום שקורין: **ב** בקדם שיתקע (ד) יברך (ז) [ג] 'לשמע קול שופר' ויברך 'שהחנינו'. הגה ואין חלוק בין אם יברך לעצמו

א טור והנהגות מימון
קשם סמ"ק משום
דגמרינן לם דשופר
מלכם דעמור
ב הרא"ש פרק סוהרא
דראש השנה קשם
ראבי"ה מסורישלמי
וכן תהבו וקפ"ם
ורבנו יתום

שערי תשובה

וחוצץ, ע"ש. ולענין בין שאין דם בפה רק לללוך פה לבד אין בו כדי לזווב ממנו לתוך השופר, וגם מה שמתלכלך פה השופר בלכלוך הים שבפה אין בזה משהו תצדיק, אף אם מתאדם קצת מלכלוך הים חזותא לאו מלתא הוא, ואף הלכלוך הים אינו מתבטבב פי מתלכלך מלח'לוחית פה התוקע ובכלות התקיעות מקצת היטב ודיו. ועין ב"ד סימן רסה שהמהול ירחץ דיו ופיו כדי ש'יברך בנקיטת, ומ"מ מור"פ לא תקפיד ע"ז וברך ברפת השופר פה המלכלך בדרים בכדי לערב מצות מילה בשופר. והגרי"א ריש סימן תקצא שדעתו דיותר טוב למול קדם אשרי שיהא המילה סניף לתורה כמי"ש במט"מ ובמקדכי בשם תשובת הגאונים, וכן משמע ברותק, ועוד, שלא

באר היטב

שמעתי שהגאון מוהר"ר פייבוש מקראקא היה מל ברי"ה ולא קנח פיו אחר המילה אלא בפה מלכלך בדם-מילה תקע בשופר לערב מצות מילה בשופר. קשחל בשבת א"א הפזמון זכר ברית ומלין אחר אשרי ואומרים יום ליבשה ובחל אומרים הפזמון וא"א יום ליבשה וה"ה בכל יום"ט, מ"א. ועין לביש. ועין סימן תצ סעיף ז מה שכתבתי שם:

(ב) **מקצמו**. ואם תקע מלישב יצא, מגן-אברהם, עין שם: (ג) **לשמע**.

מלין אנוס שלא היה להם שופר ברי"ה עד אחר תפלת מוסף ויש פאן ילך למול, מלין אותו אחר אשרי להיות מן החרוים כמו ברי"ה שחל בשבת, ומ"ש בפה"ד לקדם זכר ברית אברהם וקצת יצחק, הינו לתקדים המילה, אכל א"צ להיות תכופים זה לזה, וגם כי אינו רק נמו ולכן להיות וריון שלא לאחר מצות מילה עדיף:

[א] **מעמד**. עה"ט. ועין בגמ"א בשם הר"ב"ז וגם השומע כו', ר"ל שאם אהר לא שמע התקיעות על סדר ברכות ושמע עמה אותם תקיעות מאיש התוקע להוציא י"ח צריך לעמד. ומ"ש המג"א דכנה"ג קחב ולא ידעתי מניל, ועין בכרי"מ ומה"ב דכנה"ג לא קאי על תר מלקטא, רק דקשאי לה דאי השומע בתוקע לפה בתקיעות מלישב התוקע עומד והקטל ויחשים דאו פלו מעמד או פלו מלישב, ועין מה"ב מ"ש בשם הר"ב"ז ח"א סימן כה דמשום כבוד צבור לא רצו להטריח עליהם כיון ששמירין לשמע תקיעות דמעמד, והצריכו לתוקע שיעמד כדין המצוה שהוא מעמד, א"י מ"שם כבוד הצבה, עכ"ל, וכוה נתישב הכל כו', ע"ש, ועין בא"ר מ"ש קוה. ועין בגמ"א שהתוקע אין לו לסמוך על איה שום דבר שאם ינטל אותו דבר יפול, ועין לעיל סימן תקא וסימן תחב) וקמא סכיב: [ג] **לשמע**. עה"ט. ועין מ"ש בשרית בית-אפרים סי' טל על הנסוא שבשאלות וברברי השאלות

משנה ברורה

דכתיב (ב) "יום תרועה יהיה לכם", וילפינן מ"לכם" דגבי עמרה, ובעמד כתיב "תקרא בשקמה", אל תקרי 'בקמה' אלא 'בקומה'. וכתב מגן-אברהם, דלפי זה (ג) אין לסמוך על שום דבר ואפן שאם ינטל אותו דבר יפול, שיעמידה זו חשוכה כישובה, ומכל מקום בדיעבד אף אם תקע מלישב לגמרי (ג) יצא, דקרא אסמכתא בעלמא הוא ולכתחלה. והצבור השומעים התקיעות (ד) לא הטריחוהו לעמד משום כבוד צבורו^(א), וגם כי עתידים (ה) לשמע מעמד התקיעות שעל סדר הברכות של מלכיות וזכרונות וגו'. ועקשו נהגו הצבור לעמד בלם גם בשעת התקיעות שתוקעין קדם מוסף^(א), ואף-על-פי-כן נקראין תקיעות דמלישב מאחר שרשות לישב בהם. ואם יחיד שומע תקיעות לצאת בהם (ו) ואינו עתיד לשמע על סדר הברכות, צריך מדינא לעמד לכתחלה: (ג) **במקום שקורין**. כדי שזכות התורה יגן עלינו לעלות וזכורנו לפניו לטובה. לתן (ו) לתקע לצדיק להגותו, ובלבד שלא יהא מתקלת בדרבו, ועל-כ"פנינים צריך (ח) שידע לכן להוציא הצבור בתקיעתו: **ב** (ד) **יברך** (ט) **לשמע** וכו'. ורצה לומר, שלא יאמר 'לתקע בשופר', (ט) דלאו בתקיעה תליא מלתא אלא בשמיעה, שהרי התוקע ולא שמע קול שופר לא יצא, כמו שנתבאר בסימן תקפד, עין שם. ולא יאמר 'קול', דמשמע לעשות רצונו. (י) ובידיעבד אם ברך לתקע בשופר או 'על תקיעת שופר' (יא) או 'לשמע בקול שופר' (יב) יצא^(א). אם נטלו השופר באמצע התקיעות (יג) והביאו לו שופר אחר אין צריך לברך, אבל

כמה פרטים שמשפתנה זה הדין, ועין שם במשנה ברורה ובאור הלה: **ד** (יא) **בין קריאת התורה** וכו'. דכף הסדר, (ט) ברית אברהם ושהיא המילה] וקצת יצחק, וכדאמרין בראש-השנה: למה תוקעין בשל אל? כדי להזכיר אילו של יצחק; ועוד, דמילה מצויה יותר מתקיעה בקדריד למאנ לגבי תקיעה והוא קודם [הגר"א]. ובמקום שנוהגין למול בבית שהתינוק (י) שם, מלין אחר יציאה מבית-ההנסת, כדי שלא יהיה טרחא דצבורא לילך שם ולשהות ולחזור לבית-ההנסת. ומכל מקום אם אין הבית רחוק מבית-ההנסת באפן שלא יהיה שהות הרבה וטרח הצבור, טוב למול קדם תקיעת שופר כדי שיהיה בנדם זכות המילה בעת תקיעת שופר^(א) [מט"א]: (יב) **לתקיעת שופר**. ובשבת שאין שם תקיעת שופר (יא) מלין אחר אשרי. ואחר המילה ובכרבותיה אומרים 'הללו'. (יג) ויש מי שכתב שגם בשבת מלין קדם 'אשרי' כדי שלא יהיה הפסק רב בהקדיש^(א). בשבת מילה בראש-השנה בשבת (יג) אומרים 'יום ליבשה' קדם ברפת הגאולה, שהיא שבת על המילה, אבל בשחל ראש-השנה בחל אין אומרים 'יום ליבשה'. גדול אחד נהג (יד) קשהיה מזהל בראש-השנה לא קנח פיו אחר המילה, אלא בפה המלכלך בדם המילה תקע, לערב מילה בשופר; ונראה שאף-על-פי-כן קנח פיו מבחוץ וגם ירחץ דיו משום כבוד הברכה^(א) [מטה אפרים]: **א** (א) **לתקע**. וכן הברכה צריך להיות בעמידה כמו כל ברפת המצוות, וכדלעיל בסימן ח סעיף א [אחרונים]: (ב) **מעמד**.

שער הציין

(ט) בית-יוסף בשם תרומת-הדשן: (י) מוכח ממנציית-השקל, וכן פתב במטה-אפרים: (יא) מגן-אברהם: (יב) אליה רבה, והובא בשערי-תשובה ובמטה-אפרים: (יג) מגן-אברהם. ומה שלא העקמתי מה שכתב דבשבת אין אומרים הפזמון בשביל המילה יזכר ברית' לשמןהגם היה לאמרו בזכרונות קדם סיום הברכה) ובהל אומרים, משום דבאלה רבה פתב שהיום אין נוהגין לאמרו כלל^(א): (יד) ט"ז: (טז) הרא"ש סוף פסחים: (יז) ואף שבברכי-יוסף חלק ח' משפט סימן ז מצדד להקל בעניגנו בזה הסמיכה^(א), לא העקמתי משום דבכים מהאחרונים העתיקו דברי המגן-אברהם להקלה, ומכל מקום במקום הדחק נראה דנכל לסמוך על זה: (ג) מגן-אברהם ושא: (ד) ברברי-יוסף בשם רבי"ו, וכן פתב במטה-אפרים וברך-החיים: (ה) צטרת-וקנים ודרך-החיים: (ו) אחרונים: (ז) צטרת-וקנים וספר חסידים: (ח) דתהו לעמבא, וכדלקמן בסימן תקפט סעיף ח: (ט) פוסקים: (י) מגן-אברהם ושא: (יא) בר-מנצנים ומטה-אפרים וחסידים: (יב) בלן, דמה שאמר לתקע' כולל גמי שברים ותרועה [פמ"ג]: (יג) תשובת בני-עולם סימן לא^(א):

הלכות ראש השנה סימן תקפד תקפה

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יא]

בין קריאת התורה⁽¹⁹⁾ וכו', בַּעַת תְּקִיעַת שׁוֹפָר⁽²⁰⁾.

(19) ולענין שתיית היין מכוס הברכה שלאחר הברית, הורה הגרש"ז אייערבך (הליכות שלמה ראש השנה פ"ב ס"ב ובהערת שם) שאם דעתו של המברך לאכול קודם התקיעות, יכול לצאת (ולהוציא אחרים) ידי חובת קידוש בכוס הברכה, ויאכל לאחר מכן מיני מונות, וכמו שכתב הרמ"א לעיל (סי' רעג ס"ה) לענין קידוש בשבת, שאפשר לכוון למצות קידוש בכוס של המילה. ואם המברך אינו אוכל לפני התקיעות, יתנו לקטן שהגיע לחינוך לשתות את הכוס. וראה מה שכתבנו לקמן (סי' תרכ"א ס"ק יב) לענין שתיית כוס של ברכה לאחר הברית ביום כיפור.

(20) ואם יוצאים לברית מילה אל מחוץ לבית הכנסת, כתב השו"ע לקמן (סי' תרכ"א ס"ב) שיש להחזיר תחילה את ספרי התורה למקומם, וכתב במשנ"ב שם (סי' ט) שהטעם הוא כדי שלא יהיה ביוון להניח ספר תורה ולצאת החוצה. וראה עוד מה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק יב]

שלא יִהְיֶה הַפֶּסֶק בְּבִלְתֵּי שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם⁽²¹⁾ וכו', אוֹמְרִים יוֹם לִיְבֻשָׁה⁽²²⁾ וכו', מִשּׁוּם כְּבוֹד הַבְּרָכָה⁽²³⁾.

(21) וכן לענין ברית מילה ביום כיפור, כתב השו"ע לקמן (סי' תרכ"א ס"א) שמלים קודם 'אשרי', והרמ"א (שם) כתב שהמנהג למול אחרי 'אשרי', אלא שבמשנ"ב שם (סי' ז) כתב שיש נהגים כדעת השו"ע ולמול קודם 'אשרי', והוסיף שכן כתב גם הא"ר שנכון לעשות מכמה טעמים.

ולענין אמירת 'עלינו לשבח' שנהוג לומר בסיום הברית מילה, כתב בשו"ת ש"ח יצחק (ח"א סי' רעט) בשם הפמ"ג (א"א ס"ק ז), שאומרים אותו גם כשמלים לאחר קריאת התורה, וביאר הפמ"ג, שבעלינו לשבח' שלאחר המילה יש שבח למלה, שבוה הברילנו מכל העולם. וכן כתבו הגר"מ גרס (ברמיו"ח ח"י עמ' ס) ובטעני גביראל (הלכות ראש השנה פמ"א אות ז, וראה שם הע' יב).

(22) ובטעם הדבר שאומרים יום ליבשה' רק כשחל בשבת, כתב המג"א (סי' ז, שהוא מקור דברי המשנ"ב) שבשבת אין לחוש כל כך לסמיכות גאולה לתפילה (וכמו שמוכר ברמ"א לעיל (סי' קיא ס"א)), ולכן אפשר להפסיק שם גם כדי לומר יום ליבשה'.

וכן כשיש ברית מילה ביום כיפור, כתב לקמן (סי' תרכ"א ס"ק ה) שרק כשחל בשבת אומרים יום ליבשה'. אמנם, בשעה"צ שם (סי' ב) כתב בשם הא"ר (שם סי' ג) שיש שאין אומרים ביום כיפור בכל אופן יום ליבשה', כיון שנחשב כמו אמירת הלל שאין אומרים ביום כיפור. אלא שעל טעם זה הקשה הא"ר (שם), שאם גם כן בראש השנה לא יאמרו יום ליבשה', שהרי לא אומרים בו הלל.

(23) ומשמע שרק בגלל כבוד הברכה ירוחץ ידיו מהדם, אבל מחמת הנגיעה במקומות המכוסים של הקטן אינו צריך ליטול, וכן מובאר לעיל (סי' עה ס"ק כד) שיכול המוהל לברך את ברכת המילה גם כשאחזו בערותו של הקטן.

[שעה"צ ס"ק יג]

שְׁתִּים אֵין נִהְיִין לְאָמְרוֹן כְּלָל⁽²⁴⁾.

(24) אולם כשיש ברית מילה בעשרת ימי תשובה, כתב במשנ"ב לקמן (סי' תרב ס"ק ה) שאומרים בסליחות שקודם התפילה 'זכור ברית' אחרי 'יהאריך אוכור'.

סימן תקפה

בְּרֵכַת הַשּׁוֹפָר

[משנ"ב ס"ק א]

כְּמוֹ כֵּל בְּרֵכַת הַמִּצְוֹת⁽¹⁾.

(1) ובטעם הדבר שצריך לעמוד בברכת המצוות כתב הב"ח (או"ח סי' ח

ד"ה ומיש מעומד). לפי שבברכה אומרים 'וצונו', שמברך על כך שהקב"ה ציונו וקירבנו לעבודתו, ועבודה צריכה להיעשות בעמידה (כלומר, עבודת המקדש צריכה להיעשות בעמידה דוקא - ראה רמב"ם פ"ה מהל' ביאת מקדש הטי"ו). טעם אחר כתב הישועות יעקב (שם ס"ק ב), משום שהדיושב בשעת הברכה נראה כמולול בברכה ושאין פחד השם לנגד עיניו.

ובדיעבד אם ישב בשעת הברכה, כתב המשנ"ב לעיל (שם ס"ק ב) שיצא ידי חובה.

[משנ"ב ס"ק ב]

[לְפִינֵן מ' לְכֶם" דְּגָבִי עֲמַרְתָּ] וכו', לֹא הִטְרִיחוּם לְעַמֵּד מִשּׁוּם כְּבוֹד צְבוּר⁽³⁾ וכו', וְעָקְשׁוּ נִהְיִי הַצְּבוּר לְעַמֵּד בְּלֶם גַּם בְּשַׁעַת הַתְּקִיעוֹת שְׁתֹאקְעִין קֹדֶם מוֹסְפֵי⁽⁴⁾.

(2) כלומר מספירת העומר, שכשם שיש לספור ספירת העומר בעמידה (כמובא בשו"ע לעיל (סי' תפט ס"א)), כך יש לתקוע מעומד (ראה טור).

(3) אכן, לגבי ברכת המגילה כתב המחצה"ש (סי' תרצ ס"ק א) שאף השומעים חייבים לעמוד (והביאו השעה"צ שם (סי' א)).

ולגבי ספירת העומר, כתב בביה"ל לעיל (סי' תפט ס"א ד"ה ומצה) בשם הר"ץ גאון, שאף על פי שיש לעמוד בשעת הספירה, מ"מ במוצאי שבת שהציבור יושב בשעת אמירת 'יהי נעם', נהגו שלא להטריח אותם לעמוד לאחר מכן לספירת העומר, אלא השי"ץ יברך כשהוא עומד והקהל יענה אמן כשהוא יושב, ומבואר שרק כשהציבור כבר ישב קודם לכן לא הטריחו לעמוד. [ניתכן שטעם החילוק הוא משום שמשך הספירה הוא זמן קצר, ומשום כך אם לא שכבר ישבו היו מטריחים אותם להשאר עומדים, מה שאין כן בתקיעות שזמן ארוך יותר. ולפי זה מובן מדוע בברכת המגילה הטריחו לעמוד, שאף היא קצרה יותר מהתקיעות].

(4) והטעם ששינו עכשיו מהמנהג שנהגו לשבת בתקיעות שקודם מוסף [ומנהג זה כבר מוזכר בגמ' (ראש השנה טו, א)]. כתב העמק שאלה (פ"ר ברכה שאלתא קעא אות ב) לפי שמעיקר הדין היה ראוי לתקוע רק בתפילת מוסף, אלא שתוקעים קודם מוסף כדי לערבב את השטן שהתפולתו התקבלנה [ראה גמ' שם], אכן כדי שהברכה תחול על התקיעות דמעומד, יש להימנע מלדבר בין 'תקיעות המיושב' לתקיעות דמעומד, ומשראו האחרונים את חולשת הדור שאין ביכולתם להתאפק מלדבר בין התקיעות, ועוד שנתרבו הפיזיים דבר הגורם להפסיק בדיבורים וכדו', תיקנו שיצאו ידי חובה בתקיעות דמיושב, ולפיכך יש לעמוד בהן. וראה תורה תמימה (במדבר כט הע' ו) שכתב טעם אחר.

[שעה"צ ס"ק ב]

וְאֵף שֶׁבְּכָרְפִּי יוֹסֵף חֶלֶק חֲשָׁךְ מִשְׁפָּט סִימָן טו מְצַדֵּד לְהִקָּל בְּעִנְיָנוּ בְּזוֹ הַפְּמִיקָה⁽⁵⁾.

(5) שם (סוף אות ג) כתב בשם שרית הריב"ש (סי' רסו), שבדבר שהחויב לעמוד בו אינו אלא מדרבנן ונלמד מאסמכתא בעלמא, סמיכה על דבר אחר נחשבת כעמידה גם באופן שהאדם הנסמך יכול אם ינטל אותו דבר, ולפיכך כתב הברכי יוסף (שם) שאף בעמידה בתקיעת שופר הדין כן, שכן הלימוד מספירת העומר אינו אלא אסמכתא בעלמא.

[משנ"ב ס"ק ג]

בְּמִקוֹם שְׁקוּרִין⁽⁶⁾ וכו', וְנֶאֱמַר לְמַן לְתַקֵּעַ לְצִדִּיק וְהִגְדִּיל⁽⁷⁾.

(6) אכן, בתקיעות דמעומד כתב לקמן (סי' תקצב ס"ק טז) שאין צריך לעמוד על הבימה.

(7) עוד מעלות הנצרכות לתוקע, כתב לעיל (סי' תקפא ס"ק יא) שצריך שיהיה בעל תשובה גמורה, ושאוני שילמד כוונות התקיעות

מילואים

הלכות ראש השנה סימן תקפד

המשך מעמוד קודם

[משנ"ב ס"ק ז]

סְעִיף יד בְּהֶקֶ"ה¹⁸].

18) ולהוציא ספר תורה מבית הכנסת כדי לעשות מנין נוסף לקריאת התורה, ועל ידי כך יוכל כל אחד לקבל עליה בימים אלו, כתב לעיל (סי' קלה ס"ק מח) שיש שהתירו לעשות כן מטעם זה שיש ענין לכל אחד לעלות לתורה בימים אלו, אך כתב שאין זה טעם מספיק להתיר, ובפרט שבימים אלו מוכרים את העלויות וכשיתצאים חלק מהציבור גורמים בזה הפסד להכנסות של הצדקה, וסיים, שאם גם אלה שיצאו מבית הכנסת מוכרים את העלויות ועל ידי כך מתרבה הצדקה, מסתבר שאין להחמיר, אלא שאם אפשר, יקבעו שם את הספר תורה לאיזה זמן קצר. וראה מה שכתבנו בזה לקמן (סי' תרטט ס"ק ט).

שמנהגם למכור את העלויות, לא קוראים את הבעל תוקע ושליחי הציבור.

17) ועל הנוטל שכר לתקוע או להיות שליח ציבור, כתב השו"ע לקמן (סי' תקפה ס"ה) שאינו רואה סימן ברכה מאותו שכר. וראה מה שכתבנו בזה לעיל (סי' שו ס"ק כג-כד).

ואם הבעל תוקע או הבעלי תפילה רוצים למכור עליה זו לאחרים, כתב השדי חמד (מערכת ראש השנה סי' ב אות מב) שאינם רשאים, כיון שהם חייבי עליה כבעלי ברית שאינם יכולים לתת לאחר במקומם את זכות העליה לתורה. ועוד, שיש חשש בזה שנחשב כנטילים שכר, וגם שדבר שהוא לכבוד ולא קנוי לו במועת, אינו רשאי ליתנו לאחר.

הלכות ראש השנה סימן תקפד תקפה

המשך מעמוד 112

את הדבר בו מקיימים את המצוה ביד ימין [וכן כתב המשני"ב לעיל שם סי' יח]. וכן הביא הגר"ש דבילצקי (זה השלחן ח"ב עמ' פה) בשם סידור רע"ג (עמ' 296), שיש לאחוז את השופר בשעת הברכה, וכן כתב בסידור יעב"ץ (סדר תקיעת שופר אות לה).

[גם בספר המנהגים שהוא המקור למנהג זה יש גירסאות שונות, וראה מה שכתב על כך הרד"ל הני"ל].

אכן ברשת ראש משביר (אוי"ח סי' ל) כתב שיש אפשרות לקיים את הדין ואת המנהג. שבשעת הברכה אכן יאחוז את השופר ביד ימין אך יכסה אותה ואת השופר במפה וכדו', וכן כתב הבן איש חי (שם), וכן כתב הגר"ש דבילצקי (שם עמ' פד) וששמע שכן נהגו אצל גדולי הונגריה [וראה שם (עמ' פג) שמקיים את הדין גם אם מניח את ידו על השופר מבלי לאחוז בו].

ובטעם המנהג לכסות את השופר בשעת הברכה כתב הרד"ל (שם), שהואיל והתקיעה בשופר של איל היא זכר לאיל שהיה בעיקרת יצחק [כפי שכתב המשני"ב לקמן (סי' תקפו ס"ק ב)], ומובא במדרש רבה (בראשית רבה פרשה נו אות ה) שבשעה שבנה אברהם אבינו ע"ה את המזבח לעקידה הצניע את יצחק כדי שהשטן לא יזרוק בו אבן ויפסלנו לקרבן, לפיכך זכר לדבר זה נוהגים לכסות את השופר. טעם נוסף למנהג זה כתב בשו"ת אפרקטא דעניא (ח"א סי' קטז), שכיון שהשמיעה היא המצוה ולא התקיעה, מכסים את השופר להורות שהברכה אינה על מצוה הנעשית בגופו של השופר, אלא בקול היוצא ממנו. ובלקוטי מהרי"ח (ח"ג עמ' ע) כתב שאפשר שהטעם הוא כדי שלא ישלוט השטן בשופר, שכן השטן משתדל לעכב את התקיעות, כשם שהיה במעשה המובא במג"א (סי' יא) בשם המהרי"ל שהוצרכו לקרוא לתוכו 'יהי נעם' מפני השטן שעיכב מלתקוע [כמבואר במטה משה (סי' תתח)]. טעם נוסף לכיסוי השופר, ראה בשו"ת אבני נור (אוי"ח סי' תלא).

10) ובטעם הדבר כתב המחצה"ש (סי' ב), שיש לסמוך על דעת רבנו תם (הובא ברא"ש ראש השנה פ"ד סי' י) הסובר שהנוטח הנכון הוא 'על תקיעת שופר' [וכתב הברכי יוסף (סי' ה) שנראה שלדעתו התקיעה היא המצוה].

[שעה"צ ס"ק יג]

תְּשׁוּבָת בְּגִינְיָוֵלְס סִימָן לֵא"י¹¹].

11) שם כתב שרין זה דומה למי שבירך על קריאת התורה ונמצא שהספר תורה היה פסול והוציאו ספר אחר לקרוא בו, שאם לאחר שהתחילו לקרוא נמצא שהספר פסול, אין צריך לחזור ולברך, ואם קודם שהתחילו לקרוא נמצא שהספר פסול, צריך לחזור ולברך.

בשם הזוהר. עדי הוסיף שם, שנהגו שאם נתנו לאחד לתקוע [אפילו פעם אחת], אין ליתן את המצוה לאחר, והוסיף, שאפילו אם חילה התוקע שנה אחת ונתנו לאחר לתקוע, לשנה הבאה יש לתת לראשון לתקוע.

ולמנות מי שהוא אָבֵל לבעל תוקע, כתב במטה אפרים (סי' ז) שאין למנותו, ודינו שיהיה למינוי ש"ץ בראש השנה [ראה לעיל (סי' תקפא ס"ק ז)]. ובעל תוקע שהוא אָבֵל [כגון שאין אחר וכדו'] האם יוכל לברך 'שהחיינו להוציא הרבים ידי חובה, ראה מה שכתבנו לקמן (סי' תרעא ס"ק מד).

[משנ"ב ס"ק ז]

יְכַרְךָ⁸ לְשִׁמְעוֹ⁹ וכו', 'עַל תְּקִיעַת שׁוֹפְרֵי וכו', יצ"א¹⁰].

8) ולענין אם מברכים ברכת שהחיינו ביום השני, כתב השו"ע לקמן (סי' תר ס"ג) שאם היום הראשון חל בשבת, יש לברך שהחיינו ביום השני, וביאר במשני"ב שם (סי' ו) שהואיל ולא תקעו וברכנו ביום הראשון הרי זו מצוה חדשה ויש לברך עליה שהחיינו, והרמ"א שם כתב שגם אם היום הראשון חל ביום חול יש לברך שהחיינו ביום השני, ובטעם הדבר כתב במשני"ב שם (סי' ז), שהואיל והיום השני נפרד מהיום הראשון, ויש חיוב לתקוע ביום השני, הרי זה נידון כמצוה חדשה שיש לברך עליה שהחיינו, ומימ כתב שם בשם האחרונים, שלכתחילה טוב לחוש לדעת השו"ע ולפיכך ילבש התוקע בגד חדש בשעת תקיעת השופר, ויכוון בברכת שהחיינו אף על הגבד.

9) ולענין עניית 'ברוך הוא וברוך שמו' על ברכה זו, כתב לעיל (סי' קכד ס"ק כא) שהשומעים שרוצים לצאת ידי חובה לא יענו, שכיון שהם יוצאים ידי חובה מדין 'שומע כעונה' הרי זה כאילו הם עצמם מברכים, ואסור להפסיק באמצע ברכה כדי לענות 'ברוך הוא וברוך שמו'. ובדיעבד אם ענה אדם 'ברוך הוא וברוך שמו' על הברכה, כתב שם שיצא ידי חובת הברכה.

ואדם כבר שמיעה שלא יכול לשמוע את הברכות מהתוקע [ואת התקיעות עצמן הוא יכול לשמוע]. כתב הבן איש חי (שנה א פ' נצבים אות טו) שיברך את הברכות לעצמו בשעה שהתוקע מברך.

ואת המנהג לכסות את השופר בשעת הברכה המובא בש"ח (ענייני ראש השנה) ובא"ר (סי' ח) בשם ספר המנהגים (אות קכ), ובבאר היטב (סי' תקנז ס"ק ג) בשם הבי"ח [כבר העירו האחרונים שדבר זה לא נמצא בב"ח שלפנינו], לא הביא המשני"ב, ואכן הרד"ל (קדמות ספר הזוהר ענף ב בהע"ב) ערער על המנהג וכתב שהוא שלא כדין, שכשם שכשמברכים על דבר מאכל צריך לאחוזו ביד ימין, וכפי שכתב השו"ע לעיל (סי' רו ס"ז), כך כשמברכים על מצוה יש לאחוז